

Никита Лобанов-Ростовски: „Науката доставя по-голямо удовлетворение от парите“

Наследникът на най-старата руска княжеска фамилия е започнал геологическата си кариера от Витоша

– Никита Дмитриевич, интервюто е за списание „Природа“, научнопопулярното издание за природни науки на БАН, така че няма да ви разпитвам за толкова интересните емигрантски и политически перипетии в живота ви, а по-скоро за една странична, но важна линия. У нас вие сте известен най-вече като наследник на най-старата руска княжеска фамилия, както и като човек със сложна емигрантска съдба, свързана и с България, а интересът и професионалното ви ангажиране с естествените науки е по-слабо познат. Така че да започнем с образованието по геология. С какво ви привлече науката за земята?

– Случайност. Като младеж се сприятелих със Светослав Петрусенко, който ме запозна с работата си по търсене на минерали на Витоша. Заинтригувах се и той ме покани да го съпроводя в едно излизане към Владая, за да видя как той намира тези минерали. Преди 75 години в тази част Витоша нямаше обилна растителност, планината бе гола, имаше

много каменни монционитови кариери, които работеха главно за направата на павета. Това бе идеално място за търсене на минерали, защото в пегматитните жили имаше възможност за нарастване на кристали. Намирахме турмалини, това е алумо-боро-силикатен минерал с непостоянен химически състав и различни цветове, във Витоша се срещат главно черни, които понякога са сраснали във вид на сърца. Те, както и кварцовите кристали, бяха толкова красиви, че това ме плени. С чиста съвест мога да кажа, че дължа своя интерес към геологията на Светослав Петрусенко.

След това емигрантската съдба ми даде шанс да следвам „Геология“ в Оксфорд, като може да се каже, че този избор беше вдъхновен и от това, което видях и почувствах в голата някога Витоша.

Разбира се, не беше само това. Аз знаех, че геологическият факултет в Оксфорд е на много високо равнище. Там работеше световно известният професор Лаурънс Вейджър. Той бе открил уникалния Скеъргард комплекс в Гренландия. Там ерозията е разкрила една видима ин-

Княз Никита Дмитриевич Лобанов-Ростовски е роден в България през 1935 година в руско емигрантско семейство. Наследник е на княжеския рог Лобанов-Ростовски, който има корените си далеч назад в руската история. Семейството бяга от болшевиките през 1918 година, а когато Никита е на 11 години, в България е вкаран за година в затвора от комунистическите власти. През 1953 година успява да се пресели на Запад и завършва геология в Оксфорд, а след това е и магистър по икономическа геология от Колумбийския университет в

Ню Йорк. Работи по тази професия в Аржентина, Аляска, Африка, САЩ, след което се прехвърля с успех в банковото дело. Известен колекционер и дарител, той не забравя България, като с негови средства е ремонтирана и една от двете геологически зали в Националния природонаучен музей в София.

трузия и цялата магмена ядка е открита, така че могат да се събират образци от най-високото до най-ниското ниво. Той изследва съдържанието на образците и стига до теория за утаяването на магмата при охлаждането ѝ и за диференцирането на минералите в нея, което дава възможност да се разбере къде на подобни природни места могат да се търсят определени минерали. Наистина забележително геологическо откритие, което ме привлече към факултета в Оксфорд. Значение имаше и това, че проф. Вейджър бе запален алпинист и бе успял почти да покори Еверест – без кислородна маска и с тогавашното галеч по-примитивно алпинистко оборудване. За времето си това бе изключително постижение, което също ме вълнуваше. Тогава всъщност започвах катеренията на Еверест.

– Разкажете за работата си като геолог....

– Професията бе интересна, но имаше и определени трудности и неудобства.

Благодарение на нея посетих интересни места, натрупах госта познания за света – не само за минералите в недрата му, но и за природата и хората по повърхността. Работих първо 2 години в търсене на нефт, след това 3 години като консултант по рудодобива на железни, никелови, живачни руди и диаманти. Първо бях в Патагония, в най-южната част на Аржентина, където разработвахме нефт. След това отидох в Либерия на огромни залежи от итибарит – железни руди. Там се сблъсках с нещо, което за мнозина изглежда немислимо за ХХ век – канибализъм. Между другото, в Оксфорд се бях сдружил с един студент от Либерия и той ми разказваше за канибализъм в страната му. Аз бях скептичен, но като пристигнах го видях лично. Лагерът ни беше разположен близо до едно селце – малко, няколко колиби. Това беше вече в началото на 60-те години, ООН правеха изследване именно по този проблем в Либерия и помня, че когато разпитвах гавата на племето, къде е тяхното гробище, той ми отговори „нямаме гробище, защото нашите хора

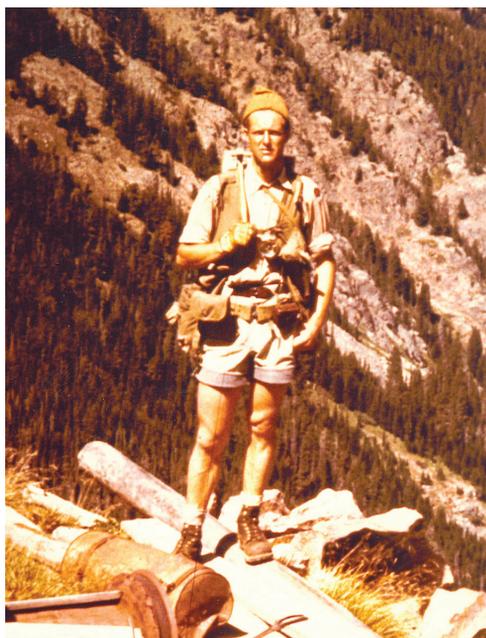
Младият геолог Никита Лобанов-Ростовски в Монтана през 1958 г. Снимка: личен архив

не умират“. Ежедневно в столицата Монровия, където отивахме на почивка всеки две седмици, във вестниците се пишеше за намиране на трупове без сърце, без гроб или други органи. Това всъщност бе ритуален канибализъм, който още е съществувал тогава.

Впрочем не само там имаше подобни жестоки неща. Когато по-късно пристигнах в Аляска, където правихме проучвания за живак, от Анкърридж летяхме с малко двуместно самолетче и същият самолет откара обратно трупа на индиец, убит преди няколко дни. Аз се учудих, че няма никакво разследване, а те ми казаха, че има само един полицай за цял регион и той не може да се занимава с такъв случай.

После попаднах в Тексас, отново в търсене на живак. На юг Тексас се вбива като клин към Мексико. Регионът се казва Пан Хендъл (дръжка на тиган), близо до град Терлингуа, където имаше мина за добив на живачна руда (цинобарит). Два-три дена след като пристигнах убиха човека, който управляваше лифта

на мината, мексиканец. Разследването отново бе никакво – само един полицай отговаряше за огромна територия и нямаше никакви свидетели – никои не се бе съгласил да дава показания, така че нямаше и следствие. Съжалявам, че ви занимавам с такива теми, но това е част от спомените ми като геолог, при това точно тази част се е набила най-силно в съзнанието ми. После пристигнах в Далас, там работех за Sun Oil Company. Настанах се при руски емигранти, евреи, те ми казаха: „ако имате проблем, не се оплаквайте на полицията. Ще ви помогнем да разрешите проблема си като наемете убиец“. И ми дадоха тарифа за негър, евреин и бял човек. Това бе реалността на Далас, щата Тексас през 60-те години на миналия век. Расизмът все още бе законен и дълбоко вкоренен. Кога-

Работата на геолога е сред природата. Никита до хижата Blue Horn mountain, Монтана 1959 г. Снимка: личен архив

Работа в далечния американски север. Никита с образец на руда, Sinabar creek, Аляска, САЩ, 1964 г. Снимка: личен архив

то опитах да пия вода от една машина за студена вода в коридора, един от чиновниците ме гръпна и ме предупреди „тази машина е само за черни, недейте да пиете от нея“. Това са груги подробности от приключенията на моя живот. Този етап от живота ми приключи, като се насочих към груги области с по-високи доходи и по-различно битие – банково дела и инвестиции. Тогава, а и сега, на висшето ръководство в банките се изплаща несъразмерно по-високо възнаграждение, в сравнение с професитите, изискващи интелектуален труд и талант. Впуснах се и в тази сфера.

– А запазихте ли интереса си към геологията, следите ли развитето ѝ като наука?

– Уви, не! От много години вече съм загърбил тази тема, но все пак се интересувам, когато има нещо ново. Държа на тази наука и когато получих финансова възможност, реших да финансирам създаване на един факултет по планетарна геология в Оксфорд. Това не е инвестиция, а дарителство. Аз не печеля нищо от това, в САЩ бих взел поне намаление на данъците, но във Великобритания не се ползвам и от това. Разбира се, аз все пак получавам нещо – чувството, че съм изплатил дълга си към Оксфорд, от който като младеж получих стипендия. Това е лично и е в основата на дарителството ми. Обикновено аз давам там, където съм получил нещо. Така е и при даренията за природонаучния музей в София. Правя го заради академик Кос-

Професор Платон Чумашенко, академик Иван Костов и Никита Лобанов-Ростовски в зала на Националния природонаучен музей, София 2015 г. Снимка: личен архив

тов, заради гоцент Петрусенко, като и заради спомените ми. Затова и не обичам да се казва, че инвестирам в нещо, не очаквам парична възвръщаемост, но в крайна сметка има някакво уравновесяване на баланса в моя личен житейски път.

– Навярно знаете, че НПМ е създаден от груз аристократ, Цар Фердинанд Саксбургготски. Това има ли някакво значение за вас?

– Никакво. Наистина Цар Фердинанд е потомък на най-високопоставени аристократи. По майка е наследник на френските Бурбони, а по баща е Кобургготата. Това обаче няма нищо общо с моята привърза-

ност към музея. При мен важно е най-вече лично-то желание да покажа своята признателност към академик Костов и Светослав Петрусенко. Акад. Костов бе необикновен човек, когато ние с Петрусенко бяхме 14 – 17-годишни ученици, той ни вземаше със себе си на екскурзиите, които правеше със студентите. Вниманието, което ни отделяше, а той ни обясняваше сякаш на студенти, остана завинаги в съзнанието ми, както и проф. Вълканов, директор на аквариума във Варна. Помня един случай

– отидохме с влак в Стара планина, един от студентите поднесе някакъв камък и попита „гоц. Костов, какъв е този минерал?“ а той отговори „това е студентски шашкѝник“. Показа се, че студент-

Стари приятели, свързани и от интереса към геологията. Никита Лобанов-Ростовски и доц. Светослав Петрусенко в една от залите на Националния природонаучен музей. София 2018 г. Снимка: личен архив

тът е взел просто едно парче цветна шлака от някой завод. Имаше обширни познания и беше добър човек с хубаво чувство за хумор. Той много повлия върху мен, а и на студентите, си предполагам.

– А как все пак взехте решението да вложите солидна сума в НПМ?

– Ами разбрах от Светослав Петрусенко, че музеят е закъсал финансово, трябваша пари да се ремонтира една зала. Той ме попита бих ли могъл да помогна за разходите и тогава аз реших да покрия с удоволствие тия разходи. Продължавам да поддържам контакти с отделни хора в музея. Знам, че музеят търси средства, за да се прави 5-и етаж и да се инвестира. Според мен, не могат да очакват пари от Министерството. Това е бюрократична институция, тяхната цел е да останат на местата си, не се стремят към иновации и креативна дейност. Крият се зад аргумента, че липсват средства. Затова обаче трябват контакти с други институции, а и с богати хора.

– Бихте ли разказали за Факултета по планетарна геология в Оксфорд?

– С моята финансова помощ той вече е създаден, там има екип, преподаватели, студенти. Подробности не мога да ви кажа, защото с тях се виждам само веднъж годишно, когато факултатът кани някой световно известен учен от

На официална церемония директорът (2011-2020) на Националния природонаучен музей-БАН, проф. д-р Николай Спасов връчва на княз Никита Дмитриевич Лобанов-Ростовски плакет и почетна грамота в знак на благодарност за дарителство и във връзка със 125 годишнината на музея (2014 година). Снимка: Архив на НПМ

геологията. Аз присъствам на тази лекция, но в последните 2 години заради пандемията нямаше такова събитие и аз не съм имал връзки с тях.

– Всъщност, някога природните науки са създавани го голяма степен от аристократи. Защо, според вас, тези задоволени тогава хора, са тръгвали на опасни експедиции, влагали са средства в изследвания, събирали са треве и животни, описвали са ги в дебели книги.....

– По онова време точно тези хора са били финансови независими, така че са имали възможността да го правят, ако са увлечени от науката или от природата. Всъщност аристократите са работели не само в тази област, но и в развита икономиката, медицината, ботаниката, зоологията.

Княз Никита Дмитриевич Лобанов-Ростовски отговаря на въпроси в Руския културно-информационен център в София. Снимка: Христо Мишков

– Искате ли да кажете нещо като съвет към младите естественици?

– Бих желал да има повече млади хора в естествените науки и те да се запознаят по-отблизо с популярните програми на Дейвид Атънбъро. Този забележителен британски естественик и популяризатор на естествознанието беше известно време дори шеф на природонаучния отдел на БиБиСи. Неговите филми са образец за популяризация на науката на високо ниво – понятно, атрактивно, но без компромиси със знанието. Като гледам тези филми раз-

бирам, че интелектуално и морално за човек е по-удовлетворително да се занимава с природата, вместо с финансови спекулации и печалбарство.

Моят живот ми даде възможността да опозная и двете сфери – както увлекателния свят на науката, така и вълнуващия – на финансите, печалбите и големите пари. Не осъждам нито едното, нито другото. Получавах голямо удовлетворение и докато работех в банка. Там, честно казано, имах илю-

зията, че съм полезен, че помагам за развитието на страните, като им осигурявах финансиране за различни програми. Между другото, аз съм инициатор на първия международен синдикиран заем, който България получи преди 1974 година. Но има и финансови операции, които са чисто спекулативни и са далеч от нещо полезно и конструктивно. В края на живота ми удовлетворението от работата в геологията е много по-силно за мен от това, получено във финансовата сфера. ■

Интервюто взе: Христо Мишков